

O CHARTĂ DE ELIBERARE URBANĂ ÎN EVUL MEDIU (1127)

Este știut faptul că apariția noilor orașe în evul mediu a avut loc, în majoritatea cazurilor, pe marile domenii ale feudalilor și, drept urmare, mult timp locuitorii acestora (indiferent de starea lor materială) aveau aceeași condiție juridică cu a șerbilor. Astfel, pe lângă faptul că orășenii erau obligați să dea seniorului dijma și taxe în bani și să-i muncească efectiv pe domeniu (claca), fiind lipsiți de libertate personală, puteau fi pedepsiți de senior fără vreo dovadă a vinovăției lor. Ei nu aveau o administrație autonomă, nici o legislație proprie care să le garanteze securitatea, nu dispuneau de dreptul de succesiune; de asemenea le erau interzise: portul armelor, plecarea din oraș fără știrea seniorului, adăpostirea străinilor și mai ales a șerbilor fugari. În fine, nu aveau voie să ridice un zid de incintă care să-i protejeze de primejdii din afară.

Dar pe măsură ce, pe de o parte, forța economică a orășenilor a sporit iar, pe de alta, aceste restricții frâneau dezvoltarea forțelor de producție locale, orășenii au început lupta lor fățișă de eliberare de sub jurisdicția seniorului. Una din formele luptei de eliberare a fost și calea pașnică, a negocierilor cu seniorii pentru a li se acorda diplome conținând libertăți și dreptul de autonomie administrativă. De obicei, astfel de diplome erau acordate de marii seniori laici (monarhi, duci, conți etc.) dar și de unii seniori eclesiastici, ca de ex. papa, episcopii, cardinalii etc.

Charta de eliberare de față a fost acordată de papa Honoriu II orășenilor din Troia (Italia), pe timpul luptei dintre ducii normazi care stăpâneau Sicilia și sudul Italiei și papalitate. În secolul XII-lea, când se petrec aceste evenimente, papalitatea avea nevoie de aliați și, în acest scop, urmărind să atragă de partea sa orașele din sudul Italiei, a acordat charte de eliberare mai multora din ele, printre care și orașului Troia. Prin charta pe care o prezentăm, papa Honoriu II acorda troienilor libertăți personale, dreptul de a avea o legislație penală și un tribunal propriu, o conducere administrativă aleasă proprie, dreptul de a-și construi un zid de incintă precum și clădiri pentru diferite instituții.

Textul

Fragment din charta de eliberare acordată oraşenilor din Troia ¹ de papa Honoriu II², în 1127.

„... Ca nici un locuitor din Troia atât bărbat cât şi femeie ³... să nu fie lipsit de pedeapsă fără o probă legală... ; ca în aceeaşi cetate să nu se aleagă conducătorul ⁴ fără aprobarea cetăţenilor... ; dacă cineva ar aduce sau dacă ar săvârşi furt fie ar provoca incendiu sau ar nimici pe un membru oarecare [al comunităţii] se osîndeşte după vechea lege longobardă ⁵ la lupta cu proba fierului şi apei ⁶... ; toţi troienii trăiesc sub o singură lege şi sub un singur stăpîn (al lor) excepţie făcînd oamenii mănăstireşti ai episcopiei şi abaţilor... care rămîn sub jurisdicţia acestor stăpîni... ; locuitorul troian să nu adauge în cetatea Troia fie drumuri care duc la aceasta, însă să primească de pildă (pe acelea) din afară în pieţele publice de ambele părţi, să aibă fiecare o casuţă sau o casă, să-i fie îngăduit cetăţii să ridice ziduri⁷ şi să adauge la cele existente construcţii în piaţa publică...”

A. I. Pini, *Testi storici medievali*, Bologna, 1970, p. 148—150.

Comentariu istoric

1. Troia este un oraş în sudul Italiei, în provincia Puglia, la 22 km de Foggia. Multă vreme a stat sub stăpînire longobardă, apoi bizantină, în evul mediu, ca şi Acerenza, Siponto, Bari. Dar, după ce normanzii s-au stabilit în sudul Italiei, a căutat să profite de vecinătatea acestora şi s-a aliat cu noii veniţi împotriva bizantinilor pentru a recîştiga libertăţile pierdute. Normanzii însă n-au înţeles să întărească aceste oraşe ci, dimpotrivă, să le supună în urma unor lupte îndelungate. Astfel, în Troia ca şi în alte cetăţi s-au stabilit conţi normanzi care, prin tratatul de la Melfi (1059), aveau să aibă şi confirmarea papalităţii. În timpul luptei dintre papalitate şi ducii normanzi care refuzau învestitura bisericii, oraşele s-au declarat de partea bisericii, aceasta promiţîndu-le libertatea administrativă, economică şi politică.

2. Papa Honoriu II (1124—1130) este o personalitate de seamă a vremii. Înainte de a fi papă, ca episcop de Ostia şi consilier al papei Calist IV, a negociat încheierea concordatului de la Worms (1122). După ce ajunge papă, Honoriu II va avea un rol hotărîtor în alegerea ca împărat al Germaniei a lui Lothar III (1125).

3. Această dispoziţie acorda drepturi egale femeilor cu bărbaţii în faţa legilor şi statornicea necesitatea existenţei unei culpabilităţi pentru acordarea unei pedepse.

4. Conducătorul cetăţii este numit în original *rector*.

5. Legislaţia longobardă a fost introdusă în Italia în mod oficial în anul 643, odată cu edictul regelui longobard Rotari (636—656), promulgat la Pavia, care, îmbogăţit ulterior cu noi articole, a fost aplicat pînă în sec. XIV, iar în sudul Italiei pînă în sec. XVI.

6. Proba fierului şi a apei, cunoscută şi sub numele de proba fierului roşu, este una din dispoziţiile legii longobarde potrivit căreia judecata unor împricinaţi se făcea prin a-i pune la probă. Astfel, ei erau obligaţi să poarte în mînă,

9—12 pași, un fier încălzit în apă fierbinte; după aceea mâna fiecăruia era legată cu o fașe și sigilată, timp de 8 zile. La termen, se examinau urmele lăsate de fierul încins și dreptatea era acordată aceluia a cărui mână se vindecase mai repede.

7. Dispoziția se referă la construcția zidului de incintă, semn al existenței unei autonomii administrative, precum și la diferitele clădiri care aveau să adăpostească și unele instituții orașenești. Cît privește piața publică, aceasta avea să servească, de acum înainte, drept loc de întrunire pentru adunările generale ale orașenilor unde se luau hotărîri de interes obștesc.

Indicații metodice

Textul de față se va folosi la lecția „Formarea orașelor medievale și lupta lor pentru autonomie“, unde există subcapitolul „Mișcarea de eliberare și conducerea orașelor“. În desfășurarea lecției, profesorul va vorbi despre lupta de emancipare a orașelor de sub jurisdicția feudală pe calea violenței prin răscoale, menționînd, dacă e posibil, de răscoala antifeudală a orașenilor din Liège, din sec. X., urmată de răscoalele orașenilor din Utrecht, Colonia, Worms, Maiența etc. Apoi se va menționa și răscoala orașenilor din Laon (1112).

Profesorul va arăta în acest loc al lecției că unele orașe au obținut astfel de libertăți prin negocieri, prin tratative cu seniorii lor, profitînd de greutățile pe care le aveau aceștia (fie nevoia de bani, fie lupta cu un alt adversar mai puternic). În cazul de față, este vorba de greutățile pe care papa Honoriu II le-a avut din partea ducilor normanzi, așezați în Sudul Italiei, care refuzau să recunoască autoritatea supremă a bisericii.

Bineînțeles, că înainte de a se citi fragmentul reprodus se va menționa, la fiecare punct, felul libertății pe care o obțineau orașenii, subliniindu-se cît de aproape era condiția juridică a orașenilor de a șerbilor pînă a se primi charta de eliberare.

Profesorul va atrage, de asemenea, atenția elevilor asupra faptului că diploma de față este acordată de papalitate, că este un caz special, dar că prin aceasta se confirmă și mai mult modalitatea prin care orașele își obțineau libertățile din partea marilor seniori ecleziastici. De asemenea, se mai poate adăuga că diploma respectivă nu cuprindea decît libertăți parțiale, că orașenii au obținut ulterior, treptat, și alte libertăți, continuînd lupta lor antifeudală. În fine, se mai poate atrage atenția elevilor și asupra faptului că, destul de frecvent, unele orașe s-au bucurat în mod provizoriu de anumite libertăți care ulterior le-au fost anulate. În cazul cel mai fericit astfel de diplome sau cărți de eliberare erau lărgite în ceea ce privește conținutul lor și întărite de succesorii emitentului prin noi diplome care confirmau vechile libertăți.

VICTORIA ȘERBAN

BIBLIOGRAFIE

- H. Pirenne, , *Les villes du Moyen Age*, Bruxelles, 1927.
 Guido Mangozzi, *Le città italiane nell'Alto medioevo*, 1931.
 H. Pirenne, *Histoire économique et sociale du Moyen Age*, Paris, 1963.
 R. Fossier, *Histoire sociale de l'Occident médiéval*, Paris, 1970.